

PRILOG POZNAVANJU OSTAVŠTINE SESTARA MUNK I BRAČNOG PARA KRVARIĆ

Analizirajući raznovrsnu i vrlo bogatu ostavštinu sestara Hermine i Adele Munk te bračnog para Emilije i Kamila Krvarića, koja sadržava glazbenu dokumentaciju, dokumente triju generacija, fotografije i slike od početka 19. do sredine 20. stoljeća, opisuju se razdoblja nastanka ostavštine i pohrane u kući u Franjinoj 5, poslije 1945. godine preimenovanoj u Zadarska 5 u Osijeku. U radu se opisuju postupci pohrane i predaje ostavštine Munk i Krvarić u Muzej Slavonije prije rušenja kuće u Zadarskoj 5 te u Državni arhiv u Osijeku. Posebna se pozornost posvećuje opisima dijelova ostavštine koji su nakon rušenja kuće u nekoliko navrata predavani u arhivski fond HR-DAOS-2108 Perči, Ljerka. Analiziraju se okolnosti u kojima su radovi Rudolfa Marčića i Kornelija Tomljenovića došli u posjed Kamila Krvarića. Te radove čuva autorica ovog rada.

Ljerka Perči

Vukovarska 1b
HR-42000 Varaždin

Stručni rad

UDK 75.021.32(497.543)
75.074(497.543)

Ključne riječi: *ostavština, Hermina i Adela Munk, Emilija i Kamilo Krvarić, Rudolf Marčić, Kornelije Tomljenović*

U središtu Gornjega grada, pokraj konkatedrale sv. Petra i Pavla, prema jugu iz Školske ulice i usporedno sa Županijskom ulicom, u drugoj polovini 19. stoljeća također prema jugu u Franjinoj ulici¹ građene su obiteljske kuće. Do broja 13 imale su široke kolne ulaze, dvorišta i vrtove prema istoku do međe sa županijskim dvorištem. Obližnja je Kokotova ulica usporedno s Aninom ulicom od Duge ulice vodila prema istoku i rubu Gornjega grada. U današnje vrijeme Franjina je Zadarska, Kokotova je Dubrovačka ulica, a Duga Strossmayerova.

Kuću u Franjinoj 5² u veljači 1922. godine kupile su sestre Munk – Hermina (r. 1888.), već poznata učiteljica klavira u Kokotovoju 15³, Adela (r. 1889.), činovnica od 1911. godine u tvornici žigica „Drava”, i Emilija (r. 1895.), najmlađa sestra, udana u veljači 1917. godine za Kamila Krvarića (r. 1894.), satnika 78. pješake pukovnije. Tri su sestre živjele u navedenoj kući, a poslije ju je naslijedila Anika Perči (1923. – 1996.) te nakon nje Ljerka Perči.

Sređivanje ostavštine iz Franjine 5, poslije Zadarske 5, počelo je u ljeto 1996. godine, nakon smrti Anike Perči. Nasljednica Ljerka Perči, koja je ostavštinu na neki način željela sačuvati, u ljeto 1997. godine Muzeju Slavonije Osijek predala je prvu veliku donaciju. Raznovrsni kućanski predmeti iz posjeda obitelji Munk iz Kokotove 15 upisani su u knjigu ulaska Muzeja Slavonije, MSO 17509 A/1997.

U središtu interesa vrlo raznolike i opsežne ostavštine bila je glazbena dokumentacija, sačuvane skladbe Hermine Munk, pisma raznih glazbenika, dopisivanje s prof. Franom Lhotkom i potvrde o plaćanju privatnih studija glazbe u Zagrebu od 1935. do 1940. godine.

Davanje klavirske poduke brojnim naraštajima osječke djece i mladeži zabilježeno je u sačuvanom rokovniku s imenima učenika od školske godine 1935./1936. do 1958./1959.⁴ Kućno muziciranje triju sestara i Kamila Krvarića uz ponekog gosta zabilježeno je na fotografijama. Više godina zajedno su sudjelovali u orkestralnim izvedbama kojima je dirigirao Lav Mirski.

Hermina Munk darovala je 1971. godine Muzeju Slavonije Osijek knjižnu građu i jednu fotografiju,⁵ a Ljerka Perči darovala je 2002. godine fotografiju kvarteta⁶ iz Franjine 5, na kojoj su snimljeni Kamilo Krvarić (violina), Hermina Munk (viola), Adela Munk (violončelo) i Emilija Krvarić (klarinet).

Nakon sedam godina proučavanja glazbene ostavštine ta je dokumentacija objavljena u prilogu o poznavanju glazbenog života Osijeka u 20. stoljeću.⁷ Poslije objave rada u Osječkom zborniku 27 preostali dio velike glazbene ostavštine, pohranjen u više arhivskih kutija s dodatnim oznakama, darovan je Muzeju Slavonije Osijek kako bi poslužio u daljnjim istraživanjima glazbenog života Osijeka u 20. stoljeću.

Nakon 2004. godine kuća u kojoj su živjele sestre Munk i bračni par Krvarić te njihovi zakonski nasljednici bila je namijenjena za rušenje te se zato trebao pronaći način čuvanja predmeta i dokumenata iz kuće od kojih su neki stari i 150 godina.

Do iseljenja u jesen 2007. godine trebalo je riješiti mnogo nepoznanica. Već na početku bilo je vidljivo da se broj pokućstva mora smanjiti. Naime, u kući je bilo namještaja i posoblja raspoređenog na 220 m², a u novoizgrađenom prostoru na raspolaganju je bilo 120 m². U ljeto 2007. godine prihvaćena je ponuda ravnatelja Muzeja Slavonije Osijek da kustosi iz više odjela odaberu namještaj i predmete iz kućanstva (porculan, staklo, ure, lampe, kamenina) kako bi ih otkupili za više muzejskih odjela prije iseljenja iz Zadarske 5. S osječkim pravnikom Ivanom Digulom potpisan je poseban ugovor s plaćanjem najamnine garaže za smještaj klavira iz Zadarske 5. Prihvaćena je ponuda Progres d. o. o. da se preostali sobni i kuhinjski namještaj te tepisi većih dimenzija smjeste u praznu halu istoimene tvrtke u Belom Manastiru.

Dva stogodišnja ormara i vitrina s pet ladica smješteni su u sobu u Dubrovačkoj 29a. Slike raznih autora iz posjeda Dinelli i Munk (19. stoljeće) te slike autora Kamila Krvarića pohranjene su u istoj sobi. U dva velika starinska kovčega s okovima i ručkama uložene su stotine fotografija od 1850. godine nadalje, dva albuma od 1860. do 1910. godine i brojni dokumenti članova obitelji Dinelli, Munk i Krvarić. Pojedinačni crteži manjih dimenzija i crtači blokovi Kamila Krvarića i Elemara Szödenija odloženi su u drugi kovčeg.

Ovaj škrti prikaz tek malo dočarava dugotrajnu borbu da se očuva ostavština koja je u kasnu jesen 1991. preživjela izravni pogodak projektila u krovšte Zadarske 5. Godine su prolazile.

Unatoč ugovoru klavir iz posjeda Hermine Munk u roku od pet dana morao je biti iseljen te je darovan Centru za odgoj i obrazovanje „Ivan Štark”. Tijekom ubrzanog pražnjenja (tako su tražili ostali korisnici Dubrovačke 29a) slike Ka-

¹ Gaćina, Sonja. Obnova katastra od 1899. do 1902. godine i popis vlasnika katastarskih čestica u gradu Osijeku. // Osječki zbornik 22/23(1997), str. 129–202. Vezano uz čestice 12 i 13 s kućnim brojevima 999, vrt i kuća s dvorištem, sada na adresi Franjina 5, upisani su na gđu Horvath.

² Prije selidbe u dvorišnom prostoru na postojeći prednji dio kuće u Franjinoj 5 dograđen je trosobni stan spojen s unutrašnjim hodnikom kako bi se nesmetano iz jednoga stana prelazilo u drugi. U kuhinji prednjega stana bila je kupaonica, a prema potrebi i crna komora za izradu fotografija i razvijanje filmova. Na suprotnoj strani zida bila je kupaonica Krvarićevih sa staklenim krovom. U neko kasnije vrijeme uveden je telefon. Centralno grijanje s peći na ugljen u hodniku prednjega stana stavljeno je u pogon 1931. godine.

³ Gaćina, Sonja. Nav. dj. U popisu vlasnika uz česticu 385 na kućnom broju 477 zapisana je Judit Santer. U Kokotovoju 15 uz kuću u dvorištu bila je i izdvojena zgrada.

⁴ Među učenicima bio je i gimnazijalac Viktor Žmegač (1929. – 2022.). O svojim godinama bavljenja glazbom u Osijeku pisao je u kolumnama objavljenim u Vijencu 2022. godine. Ti su kratki eseji otisnuti u Kulturološkom kvartetu, ur. Luka Šeput (Zagreb: Matica hrvatska, 2023). Na 176. stranici V. Žmegač piše da je H. Munk bila idealna nastavnica koja nastavne sate nije gradila prema školskoj shemi, nego je komentirala stil, duh i povijesno mjesno pojedine skladbe. Na 182. str. Kulturološkog kvarteta, pišući o Skrjabinovu Preludiju, opus 9, broj jedan, napisanom samo za lijevu ruku, V. Žmegač navodi da ga je „nastudirao kod profesorice Munk”.

⁵ Perči, Ljerka. Hermina Munk (1888. – 1977.). // Osječki zbornik 27(2004), str. 127–143. MSO-F-542.

⁶ Fotografija se vodi pod brojem MS-F-2693, Kvartet u sobi stana u Franjinoj 5.

⁷ Perči, Ljerka. Nav. dj., str. 127–143.

mila Krvarića izravno su 2011. godine odvezene u Muzej Slavonije Osijek.

U novim kvadratima na četvrtom katu novoizgrađene višekratnice, 2010. godine preimenovane u Zadarsku 3, počelo je mukotrpno raspakiranje velikih i malih kovčega, raznih kutija, zamotuljaka, brojnih kutija od cipela s dopisnicama i razglednicama.

Ostavština Franjine 5 s brojnim nepoznanicama iz Kokotove 15 nametnula je pitanje o tome kako doći do rješenja. Nužno je bilo rasplesti ispremišane fotografije iz druge polovine 19. stoljeća brojnih članova obitelji Dinelli iz Oršove i bračnog para Huga i Katarine Munk rođene Dinelli, koji su se vjenčali u listopadu 1887. godine.

Najstarija fotografija kolorirana je kalotipija s prikazom majke s malim djetetom u naručju, nastala poslije 1851. godine. Prema sačuvanim izvodima iz matica može se pretpostaviti da prikazuje Emiliju, rođenu Vaszilevits, udanu Dinelli (za Alfonsa Dinellija), baku po majci sestara Munk, kako drži sina Giovannija. U tom braku sklopljenom u veljači 1851. godine rodila se u srpnju 1854. kći Philippa Anna, a 1859. godine Katarina, majka triju sestara – Hermine, Adele i Emilije.

Tri sestre Munk brižno su čuvale ostavštinu djeda dr. Emanuela Munka⁸, vojnog liječnika. Pojedinačne fotografije djeda i bake Munk uložene su u album sa sinovima Nikolaušom (23. 9. 1850.) i Hugom (19. 3. 1852.) te prate njihovo odrastanje do odlaska na studij u Beč.

Na fotografijama koje na poleđini imaju zabilježene datume i godine 1895., 1898. i 1906. prikazane su supruga i tri kćeri Huga Munka (19. 3. 1852. – 18. 1. 1921.), činovnika Dunavskoga parobrodarskog društva u Osijeku, koje su u mnogim prigodama za ljetnih mjeseci boravile na privezanim brodovima na rijeci Dravi i u novoizgrađenoj Zimskoj luci u Gornjem gradu.

Napuštajući Kokotovu 15, sestre su ponijele brojne fotografije iz djetinjstva, s obiteljskih proslava i prigodnih okupljanja u Osijeku i kod rodbine u Oršovi.

Nakon godina sređivanja ostavštine Zadarske 5, od svibnja 2022. do lipnja 2024. godine sastavljena su četiri ugovora o darovanju ostavštine Državnom arhivu u Osijeku, u fond HR-DAOS- 2108.⁹ U svaki od njih uklopljeni su opisi

predane građe. Za buduća korištenja tog arhivskog gradiva izrađen je kratak prikaz njegovih dijelova i osoba koje su se brinule i očuvale predmete i dokumente stare više od 150 godina.

Za razliku od brojnih¹⁰ fotografija triju sestara Munk koje bilježe njihovo odrastanje od prvih dana života, iz djetinjstva Kamila Krvarića postoji tek nekoliko fotografija prije odlaska u vojnu školu u Maribor.¹¹

Kamilo Krvarić rođen je u Sarajevu,¹² osnovnu školu pohađao je u Velikoj Kladuši i Sarajevu. Nakon završetka kadetske škole 1913. godine dobio je čin zastavnika.¹³ Tijekom 1. svjetskog rata bio je satnik 78. pješačke pukovnije sa sjedištem u Osijeku.

U veljači 1917. godine Emilija i Kamilo Krvarić vjenčali su se u crkvi sv. Roka.¹⁴ Mladi je par za vjenčani dar dobio sliku dvorišta i vrata ispred Sv. Roka koju je naslikao *k. u. k. feldkurat* Mihovil Kovačić. Na poleđini su potpisi s dobrim željama mladencima.¹⁵

Kapetan Krvarić u slobodno se vrijeme osim sviranjem violine bavio slikarstvom, što nije zanemario ni prijelazom u građansku službu u novoosnovani *Hrvatski list* tijekom 1920. godine. Kao slikar i ljubitelj slikarstva K. Krvarić imao je u vlasništvu ulje na ljepenci slikara Rudolfa Ernsta Marčića (1882. – 1960.), autora prve slike o kojoj će poslije biti nekoliko riječi.

Stvaranje predodžaba o previranjima u kulturnom životu Osijeka nakon Prvoga svjetskog rata i o društvenim prilikama koje su tražile nova udruživanja umjetnika ponajbolje se prati u tisku na njemačkome i hrvatskome jeziku. Poznato je da su redakcije tadašnjih novina nastojale donositi vijesti o osobama koje su se na razne načine uključivale u kulturni život grada Osijeka. Podatci o likovnom životu Osijeka 1920. godine većinom su u formi novinskih vijesti, a manje prikazi ili ocjene dometa izloženih radova. U istoj godini osnivaju se udruženja za promicanje svijesti o važnosti likovnog života. U dva društva pojavljuje se ime Rudolfa Marčića. Prema Otu Švajceru¹⁶ u Udruženje likovnih umjetnika Rudolf Ernst Marčić učlanio se u studenome te godine.

2024. godine. Uz ispravu na kineskom jeziku iz vremena cara Quan Xua sa žigom austrougarskoga generalnog konzulata u Šangaju predano je 13 crno-bijelih fotografija iz razdoblja 1898. – 1910. iz posjeda obitelji Munk. Arhivski sadržaji pet kutija i zeleni registrator Ljubomir Vujaklija (1944. – 2021.) posebno su opisani.

¹⁰ Kutija br. 7 (accént), darovana 28. 4. 2022. godine, sadržava 17 fotografija sestara od 1889. do 1900. godine. Autori su Georg Knittel i M. Schrecher.

¹¹ U bijeloj kutiji darovanoj 16. 11. 2022. godine uz dječake fotografije također su njegove snimljene u kasnijim vremenima do 1937. godine.

¹² Kamilo Krvarić. // Hrvatski biografski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. Sv. 8 (Kr-Li). Str. 276.

¹³ U donaciji MSO 17509A/1997. uložene su dvije velike arhivske kutije s oznakom „Kamilo Krvarić“. U bilježnici Geographia zabilježen je uglazbljeni prvi čin istoimenog igrokaza za sedam pitomaca, poručnika i profoza, vojnoga krvnika.

¹⁴ HR-DAOS 500, Zbirka matičnih knjiga Osijek, Gornji grad, rkt, knj. 836 (MKV 1855. – 1948.)

¹⁵ Slika je darovana 16. studenoga 2022. godine. Na poleđini su se potpisali roditelji Munk, sestre, autor i nekoliko vojnih časnika.

¹⁶ Švajcer, Oto. Likovni život Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. godine. // Osječki zbornik 13(1971), str. 231–285. Oto Švajcer (18. 6. 1907. – 25. 5. 2003.), ponajbolji poznavatelj likovnog života Osijeka, napisao je opsežan rad za razdoblje od 1920. do 1930. godine i zabilježio 30 slikara i kipara koji su poučavali likovni odgoj u nastavi, djelovali u vlastitim atelijerima i izlagali samostalno ili na skupnim izložbama.

⁸ Emanuel Munk, boraveći u Mehadiji, napisao je knjigu o obližnjim toplicama, poznatim od rimskih vremena, i o vlastitom trošku objavio ju u Beču 1871. godine. Njegov otisnuti rad o higijenskim prilikama u području Tvrdave Osijek s izvještajem za 1880. godinu čuva se u Essekianu pod brojem 923. Jedan primjerak knjige dr. Emanuela Munka darovan je MSO-u 1998. godine.

⁹ Ugovor o darovanju KLASA: 036-06/22-02/4, URBROJ: 2158-19-01-22-2 sklopljen je 2. svibnja 2022. godine. Arhivsko gradivo predavano je 25., 27. i 28. travnja u posebno obilježnim kutijama s pripadajućim opisima i vremenom nastanka. U uzevu spisa br. 1 i br. 2 nalaze se matice obitelji Dinelli, Krvarić i Munk, brojni dokumenti i svjedodžbe Aleksandra (Saše) Diericha, bratića Kamila Krvarića. Ugovor o darovanju KLASA: 036-06/22-02/5, URBROJ: 2158-19-01-22-1 sklopljen je 5. srpnja 2022. godine. Opisano je gradivo iz druge polovine 19. i gradivo iz 20. stoljeća. Sadržaji 12 kutija predani su i čine sastavni dio darovanja. Ugovor o darovanju KLASA: 036-06/22-02/6, URBROJ: 123-05/1-22-1 sklopljen je 20. prosinca 2022. godine. Arhivsko gradivo predano je 9., 11., 13., 16., 20., 22. i 29. studenoga i 2. prosinca 2022. godine. Svaki je omot posebno opisan i čini sastavni dio darovanja. Ugovor o darovanju KLASA: 611-03/24-34/1, URBROJ: 123-05/1-24-2 sklopljen je 4. lipnja

O zadaćama Društva za promicanje umjetnosti i predavanju koje je održano u bifeu kazališta u dva nastavka bilježi *Jug*.¹⁷ Deset dana poslije opisuje se sjednica Kluba hrvatskih književnika održana 29. 3. 1919. godine na kojoj je Rudolfo Franjin Magjer predsjednik, a R. Marčić potpredsjednik.¹⁸

Tijekom 1920. godine u Novom Sadu otvorena je izložba na kojoj među osam osječkih slikara izlaže i R. Marčić.¹⁹ O toj izložbi i radovima svakog slikara na drugoj i trećoj stranici²⁰ izvjesni Lju – mić napisao je mjesec dana poslije opširan prikaz.

Rudolf Marčić²¹ završio je kadetsku školu u Mariboru 1903. godine. Studirao je slikarstvo kod Vlahe Bukovca u Pragu i ponovo nastavio službu u austrougarskoj vojsci u Osijeku. Nije poznato kada je premješten u Osijek. U svibnju 1920. godine održao je samostalnu izložbu u Osijeku i prodao 30 slika.²² O toj izložbi može se u kulturnoj rubrici *Die Drau* čitati da je Marčić aktivni oficir u štabu divizijske komande.

Redakcija *Die Drau* zabilježila je svečano otvorenje i govore uzvanika, pokrovitelja generala Grujića. Posebno se spominju slike „drugih krajeva domovine”.²³

Prema sačuvanom katalogu akademskog slikara R. Marčića vidljivo je da je na toj izložbi u Pučkoj školi *Jägergasse 23* svega šest slika bilo s prizorima iz Tvrđe i Kiš-Darde: broj 1 Stare vrbe u Kiš-Dardi (kupio Kovjanić), broj 3 Predvečer u Kiš-Dardi (nije kupljena), broj 16 Osijek Tvrđa (kupio Hauptman Somogy), broj 17 Općinska bašća (kupio major Kolčić), broj 29 Kad šljuke lete (nije kupljena), broj 48 Guskke na povratku (kupio direktor Vaniček). Posljednji broj u katalogu jest 79, opisan kao Bojana olovka za naslovnicu knjige (kupio Josip Leović).²⁴

Ostvareni prihod od ulaznica za razgledavanje slika R. Marčića u iznosu od 2064 K uplaćen je studentskoj menzi.²⁵

U rujnu 1920. godine R. F. Magjer i R. Marčić u Donjem Miholjcu prisustvuju otkrivanju spomen-ploče Augustinu Harambašiću,²⁶ a mjesec dana poslije Udruženje likovnih umjetnika u suradnji s Društvom za promicanje umjetnosti najavljuje izložbu.²⁷ Na toj kolektivnoj izložbi održanoj u prosincu 1920. godine u Osijeku izlagalo je osam likovnja-

ka.²⁸ R. Marčić izložio je dvadeset radova. Ulja su bila br. 20 Dravska obala, br. 24 Kiš-Darda, br. 27 Pristanište, br. 30 Mjesečina na Dravi, ukupno četiri s prizorima uz Dravu, i tri akvarela s prikazima: br. 35 Gostiona u Kiš-Dardi, br. 37 Iz Kiš-Darde i br. 38 Vrbe u Kiš-Dardi. Ostalih 13 slika radovi su s prikazima mjesta u kojima je R. Marčić prije boravio.

Od nastanka nove države – Kraljevine SHS redakcija *Die Drau* pažljivo prenosi svaku vijest o promjenama i preustroju trojice oficira iz divizijske komande u Kičevo, Peć i Banju Luku. R. Marčić dobio je premještaj u Kičevo.²⁹ Mjesec dana poslije javljaju da je R. Marčić zbog preseljenja odlučio prodati 62 slike, staro oružje, ukrasne predmete i odjeću koju je na putovanjima skupljao.³⁰ Redakcija *Die Drau* preuzela je tekst iz beogradskog tiska *Balkan* koji je dan prije prenio vijest da je umirovljen velik broj prijašnjih oficira iz k. u. k. armije jer su neloyalni i nemaju što tražiti u službi SHS.³¹ Sljedećeg dana prenose vijest da je major Marčić na vlastitu želju umirovljen, da ide u Sloveniju i da će isključivo slikati.³² U svibnju se ponovno opisuje Marčićeva zbirka ulja, pastela, akvarela iz Dalmacije, Albanije, krajolici iz Osijeka i okolice, oružje i odjeća iz Albanije.

Na izložbi jugoslavenskih i čeških grafičkih umjetnika u Osijeku u lipnju 1921. godine bila su izložena 293 rada. Pod brojem 277. bilježe *ex libris* inicijale vinjete R. Marčića.³³

Iz svega dosad poznatog o slikarskim radovima R. Marčića nastalim između kraja 1919. godine, kada bilježi da je u Osijeku, i 1922. godine, kada je objavio da prodaje 62 slike,³⁴ može se pretpostaviti da je spomenuto ulje na ljepenci bilo dostupno za kupnju.³⁵ Moguće je da je Kamilo Krvarić, slikar autodidakt koji se od rane mladosti zanimao za likovnu umjetnost³⁶ i izlagao na zajedničkim izložbama u Osijeku, kupio to ulje na ljepenci za svoj dom. Poslije se o slici brinu Hermina i Adela Munk te njihova nasljednica Anika Perči (1923. – 1996.).

Vezano uz Kornelija Tomljenovića (1900. – 1930.) u spomenutom radu o likovnom životu Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. godine³⁷ O. Švajcer prati njegovu mladost, prve izložbe radova, godine studija u Münchenu i njegova brojna putovanja. Analizira njegove slikarske faze, donosi sud o vrijednosti slika i dometima u vremenu prepunom *-izama*.

Redakcije osječkih novina na hrvatskome i njemačkome jeziku prate prisutnost K. Tomljenovića na izložbama u gradu

Raščlanio je ukupno 73 izložbe na 43 osječka slikara i kipara, 22 na jugoslavenske umjetnike i osam prodajnih vrlo širokog spektra.

¹⁷ *Jug*, 21. i 23. 3. 1920.

¹⁸ Isto, 31. 3. 1920. javljaju da je osnovana likovna sekcija.

¹⁹ Hrvatski list, 21. 11. 1920.

²⁰ Isto, 22. 12. 1920.

²¹ Rudolf Marčić. // Hrvatski biografski leksikon. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Sv. 9 (Lo-Marj). Str. 584. Dana 15. kolovoza 2024. godine upućeno je pismo Vojnom arhivu Srbije u Beogradu s molbom da se, ako postoji dokumentacija o R. Marčiću i K. Krvariću, ona dostavi autorici rada koja obrađuje Marčićevu uljenu sliku na ljepenci u ostavštini K. Krvarića u Franjinoj 5 u Osijeku. Stručne službe Vojnog arhiva Ministarstva obrane Republike Srbije u Beogradu odgovor u elektroničkoj formi dostavile su Velesposlanstvu Republike Hrvatske u Beogradu. Ministarstvo vanjskih i europskih poslova u Zagrebu primljeni je CD u poštanskoj pošiljci dostavilo autorici.

²² Švajcer, Oto. Nav. dj., str. 254.

²³ *Die Drau*, br. 122 od 31. 5. 1920.

²⁴ Malbaša, Marija. Osječka bibliografija, sv. 1. (1742-1978), broj 2154. Zagreb: JAZU, 1981.

²⁵ *Die Drau*, br. 136 od 17. 6. 1920.

²⁶ Isto, br. 213 od 20. 9. 1920.

²⁷ Isto, br. 245 od 28. 10. 1920.

²⁸ Malbaša, Marija. Nav. dj., broj 2149.

²⁹ *Die Drau*, br. 47 od 28. 2. 1921., str. 2.

³⁰ Isto, br. 66 od 22. 3. 1921., str. 2. Predmeti se mogu pogledati uz najavu kod g. Nolla.

³¹ Isto, br. 96 od 28. 4. 1921., str. 2.

³² Isto, br. 97 od 29. 4. 1921., str. 2.

³³ Malbaša, Marija. Nav. dj., broj 2176.

³⁴ *Die Drau*, br. 66. i 112.

³⁵ Na uzvisini u prednjem su planu tamna stabla s golim krošnjama. U pozadini se naziru crvene krošnje nižih stabala. Plavičasto nebo prekriveno je širokim tamnim oblakom. U trećem planu u daljini uzdiže se plavi vitki visoki toranj i krovšte katedrale sa šiljatim jahačem. Lijevo dolje Marčić, visine 30,0 cm, širine 34,8 cm. Pozadina ljepenke smeđe boje prekrivena je s dva žuta papira koji imaju pet tragova oštrice. Ljepenka je pričvršćena u okviru trima čavlima. O kuku za vješanje omotana je uzica.

³⁶ Švajcer, Oto. Nav. dj., str. 274–275.

³⁷ Isto, str. 268-271 i 277.

Sl. 1 Rudolf Marčić, *Stabla na lijevoj obali Drave, oko 1920. godine*

i njegova putovanja. U nedjeljnom broju *Hrvatskog lista*³⁸ od 16. rujna 1928. godine K-ć³⁹ u dužini cijelog stupca, pod naslovom *U ateljeu akad. slikara Tomljenovića*, opisuje posjet ateljeru u Podgrađu broj 12.⁴⁰ Razgledajući radove na zidovima, iznosi K-ć svoje dojmove o slikarskim tehnikama, shvaćanju linije, plohe, boje i kompozicije. Opisujući proces slikanja, u nastavku autor prikaza piše o unutarnjoj borbi i potrebnoj slobodi vlastitog duha. U istom nastavku dodaje poziv osječkim građanima da posjete ateljer zato što se K. Tomljenović specijalizirao za slikanje portreta.⁴¹

U ostavštini Franjine 5 među slikarskim radovima sačuvan je olovkom potpisan Tomljenovićevo akvarel.⁴² Možda ovdje treba postaviti pitanje je li, boraveći u ateljeru, K. Krvarić kupio akvarel ili je to možda bio autorov prigodan dar za iskazano zanimanje i najavu da će u *Hrvatskom listu* biti opisan posjet slikarskom ateljeru.

Uz 40. godišnjicu smrti slikara K. Tomljenovića u Osijeku je priređena izložba ulja, akvarela, crteža i grafičkih listova iz razdoblja od 1923. do 1930. godine.⁴³ Oto Švajcer o 50. obljetnici⁴⁴ smrti opisuje studiranje K. Tomljenovića u Münchenu od 1922. godine. Spominje profesore u čijim je klasama boravio do 1928. godine i piše o utjecajima impre-

³⁸ Hrvatski list, 16. 9. 1928., str. 9.

³⁹ K-ć jedna je od četiriju šifri kojima se potpisivao Kamilo Krvarić. Hrvatski biografski leksikon, sv. 8 (Kr-Li), 276.

⁴⁰ To je ulica u blizini refalačkog dvorca, proteže se u smjeru sjever – jug. Danas nosi naziv po isusovcu Antunu Kanižliću (1699. – 1777.), spaja završetak Gundulićeve ulice sa Strossmayerovom na sjeveru.

⁴¹ Hrvatski list, 16. 9. 1928., str. 9.

⁴² Olovkom g. I. Tomljenović, München, 1923., 28,5 x 20,0 cm. Iznad višekatnica i dimnjaka koji ispuštaju crni dim nazire se plavkasto nebo. Obrisi kuće i krovova iscrtni su olovkom. U središtu prikaza iza višekatnica vide se dva vitka tornja sa šiljatim kapama.

⁴³ Gračan, Stjepan. Prosječno nadaren slikar. // Glas Slavonije (5. 11. 1970.), str. 11.

⁴⁴ Švajcer, Oto. Rano zaustavljeni kist. // Glas Slavonije (4. 9. 1980.), str. 9.

Sl. 2 Kornelije Tomljenović,
Krovovi i dimnjaci u Münchenu,
1923. godine

sionizma, ekspresionizma i kubizma. Pišući o Tomljenovićevim izložbama, O. Švajcer posebno ističe dvije iz 1923. i 1928. godine. Vezano uz slike *Rad* i *Plinara*, izložene 1928. godine, citira recenzenta *Hrvatskoga lista* prof. Žilića:⁴⁵ „Revolucionarni velegradski dimnjaci s buntovničkim dimom i satanskim gvozdanim traverzama”.

Polazni skup činjenica o sačuvanom Tomljenovićevu akvarelu u ostavštini Franjine 5 i dalje nije do kraja razjašnjen, pitanje s tim u vezi i dalje je otvoreno, ali je suženo na dvije mogućnosti. Dopušta kao moguću tvrdnju da je riječ o akvarelu koji je prof. Žilić opisao u prikazu izložbe održane 1928. godine. Druga je mogućnost da je motiv s krovovima i dimnjacima K. Tomljenoviću bio zanimljiv za višekratno

slikanje. Tada bi akvarel iz Franjine 5 mogao biti jedan iz iste skupine nastale u Münchenu 1923. godine.

Tragajući za povijesnim izvorima koji bi razjasnili okolnosti dospijeca Tomljenovićeva akvarela u ostavštini Franjine 5, bilo je neophodno uz literaturu koja se bavila njegovim životom i opusom čitati osječki tisak na hrvatskome i njemačkome jeziku između 1919. i 1930. godine.

U *Jubilarnom almanahu Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku* 1929. godine među sedam slikara⁴⁶ čiji su radovi reproducirani u tom slavljeničkom izdanju na 91. stranici otisnut je krajolik K. Tomljenovića.

⁴⁵ Isto.

⁴⁶ J. Roch, D. Renarić, N. Melkus, J. Gojković, S. Tomerlin, K. Krvarić. Njegov rad otisnut je na 207. str. Crtež psa Lorda koji je bio izložen na skupnoj izložbi u Osijeku 1926. godine.

Rad nosi naslov *Kravice*. Riječ je o crtežu izvedenom olovkom koji prikazuje kuće i stabla uz vodu. Reprodukcijska crno-bijela, nema oznake veličine originala. Pregledom popisa Tomljenovićevih radova u monografiji⁴⁷ nema spomena o crtežu *Kravice*, pa bi i taj rad, dosad nepoznat povijesno-umjetničkoj struci, trebalo pridružiti njegovu opusu. Nedavno je taj crtež u svojem radu, doduše samo taksativno, spomenuo dr. sc. Siniša Bjedov⁴⁸.

ZAKLJUČAK

Primajući sudskom odlukom u lipnju 1996. godine u nasljedstvo ostavštinu iz Kokotove, Franjine i Zadarske ulice, na početku bavljenja tim golemim brojem pojedinačnih predmeta vezanih uz živote obitelji i njihovih pojedinačnih članova u rasponu od dva stoljeća nametnula se velika briga o ispravnom i temeljitom istraživanju. Mnogo je toga u traganju za vjerodostojnim upotpunjavanjem životopisa osoba trajalo ne godinama, nego desetljećima.

Ograničenost opsega ovoga rada ne dopušta nabranje muzejskih zbirki u kojima je pohranjen, a tako ni izložaba na kojima je izlagan dio predanih predmeta iz nasljedstva sa spomenutih triju adresa u Osijeku.⁴⁹

Više od svega treba očekivati da će u nekoliko navrata predani dijelovi ostavštine s tih triju adresa i pohranjeni s opisima u Državni arhiv u Osijeku, u arhivske kutije u fondu HR-DAOS-2108, biti korišteni za buduću interpretaciju osječke građanske sredine i možda biti izlagani u projektima razotkrivanja te razumijevanja društvenoga i duhovnoga ozračja građanske obitelji i osoba koje su živjele u Osijeku u proteklih 150 godina.

LITERATURA

Bjedov, Siniša. Likovna sekcija Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku. // *Osječki zbornik* 31/32(2015), str. 66.

Donacije, izbor iz zbirki Muzeja Slavonije 1994. – 2019. Muzej Slavonije, 1-244, str 95., fotografija MSO-230031. Osijek, 2020.

Državni arhiv u Osijeku, Osijek, fond 500, Zbirka matičnih knjiga Osijek, Gornji grad, rkt, knj. 836 (NKV 1855. – 1948.)

Državni arhiv u Osijeku, Osijek, fond 2108, Perči, Ljerka; 1974-2013; 5 (HR, DAOS,

f. 2108, 1974-2013; 5). URL: <https://www.dao.hr/index.php/gradivo-u-arhivu/vodic-kroz-arhivske-fondove-i-zbirke>

Gaćina, Sonja. Obnova katastra od 1899. do 1902. godine i popis vlasnika katastarskih čestica u gradu Osijeku. // *Osječki zbornik* 22/23(1997), str. 129–202.

Gračan, Stjepan. Prosječno nadaren slikar. // *Glas Slavonije* (5. 11. 1970.), str. 11.

Krvarić, Kamilo // *Hrvatski biografski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2013. Sv. 8 (Kr-Li). Str. 276.

Malbaša, Marija. Osječka bibliografija, sv. 1. (1742. – 1978.), broj 2149. Zagreb: JAZU, 1981.

Perči, Ljerka. Hermina Munk (1888. – 1977.). // *Osječki zbornik* 27(2004), str. 127–143.

Rudolf Marčić. // *Hrvatski biografski leksikon*. Zagreb: Leksikografski zavod Miroslav Krleža, 2021. Sv. 9 (Lo-Marj). Str. 584.

Švajcer, Oto. Likovni život Osijeka u razdoblju od 1920. do 1930. godine. // *Osječki zbornik* 13(1971), str. 231–285.

Švajcer, Oto. Rano zaustavljeni kist. // *Glas Slavonije* (4. 9. 1980.), str. 9.

Živaković-Kerže, Zlata. Povijest sporta grada Osijeka. Osijek, 1998.

Žmegač, Viktor. Kulturološki kvartet. Uredio Luka Šeput. Zagreb: Matica hrvatska, 2023.

⁴⁷ Ambruš, Jelica. Kornelije Tomljenović. Osijek, 2004.

⁴⁸ Bjedov, Siniša. Likovna sekcija Kluba hrvatskih književnika i umjetnika u Osijeku, *Osječki zbornik*, 31/32(2015), str. 66.

⁴⁹ Nakon što je dio ostavštine predan Muzeju Slavonije, već je tijekom 2003. i 2004. godine nekoliko predmeta izloženo na velikoj izložbi *Secesija u Hrvatskoj* održanoj u Muzeju za umjetnost i obrt u Zagrebu. Ujesen 2024. godine na izložbi *Funkcija, estetika, strast* o namještaju, održanoj u Muzeju Slavonije u Osijeku, izloženi su presvučeni naslonjač uz okrugli stol iz 1935. godine i naslonjač-ležaj na razvlačenje iz 1964. godine.

CONTRIBUTION TO THE KNOWLEDGE OF THE LEGACY OF THE MUNK SISTERS AND THE KRVARIC COUPLE

SUMMARY

The house at Franjina 5, near the Cathedral of St. Peter and Paul in Osijek, was the home of the sisters Hermine, Adele and Emilija Munk from 1922 to October 1944, who had been married to Kamil Krvarić since 1917. During that period, they were all participants in the social, and especially musical, life in Osijek. Kamilo Krvarić, captain of the 78th Infantry Regiment, in civilian life director of the Civic Printing House and the Hrvatski list since 1935, was a self-taught painter, exhibited at joint exhibitions, and occasionally wrote in the Hrvatski list about musical and artistic life in Osijek.

With the departure of the Krvarić couple to Zagreb, the sisters Hermina and Adela Munk continued to take care of the joint legacy of Munk and Krvarić, now at Zadarska 5, for years after 1945. The paper describes the procedures for storing and donating the legacy of Munk and Krvarić to the Museum of Slavonia before the demolition of Zadarska 5. From May 2022 to June 2024, in four donations, in a total of 13 deliveries, the described material was delivered to the State Archives in Osijek, to the archive fund HR-DAOS-2108 Perča, Ljerka. In this regard, the author of this text was awarded a Certificate of Appreciation for the donation of private archival material to the State Archives in Osijek on March 3, 2025. The research paid special attention to the oil painting by R. Marčić and the watercolor by K. Tomljenović from the Munich phase of his painting studies in 1923, which are owned by the author and have been unknown to the art public until now, and were previously in the possession of Kamil Krvarić at Franjina 5.

Keywords: legacy, Hermina and Adela Munk, Emilija and Kamilo Krvarić, Rudolf Marčić, Kornelije Tomljenović